

Erfgoed Brussel

38

Lente 2025

U

urban.brussels

Dossier

FOCUS
1939–99

Gevrijwaard modern erfgoed uit de periode 1939-1999

Een trage start

HARRY LELIÈVRE

COÖRDINATOR DEPARTEMENT IDENTIFICATIE EN VRIJWARING BOUWKUNDIG ERFGOED
DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED, URBAN.BRUSSELS

NVDR

Inschrijving op de bewaarlijst of bescherming van erfgoed is een bijzondere vorm van inventarisatie. Dergelijk statuut wordt slechts toegekend aan objecten met een uitzonderlijke waarde. Erfgoed wordt in eerste instantie erkend door opname in de inventaris.

De globale inventarisatie van erfgoed begon in de jaren 1970 met het opstarten van een systematische topografische inventaris. Als leidraad diende de wetenschappelijk onderbouwde, urgentie-inventaris die werd opgesteld door de vzw Sint-Lukas en gepubliceerd werd in 1975, evenals de actualisatie ervan in 1993-1994.

De laatste systematische inventarisatie betrof erfgoed uit de periode 1939-1999. Het was de bedoeling op korte termijn een visuele inventarislijst van dit erfgoed op te stellen.

Het moderne of naoorlogse erfgoed was al onder de aandacht gebracht door de inventaris van hedendaags erfgoed¹ die in 1994 in opdracht van het Brussels Gewest door URBAT werd opgesteld. Tot dan toe ging de aandacht grotendeels naar erfgoed van vóór de Tweede Wereldoorlog. De inventaris van URBAT begint bij het jaar 1940.

In het begin van de jaren 1990 werden verschillende deelinventarissen opgesteld, zoals deze van de bioscoopzalen², het industriële erfgoed³, de stations⁴,... Die inventarissen maakten telkens het voorwerp uit van uitbestedingen, die werden uitgevoerd door specialisten in de betreffende materie. Parallel met de realisatie van deze inventarissen, komt in het begin van de jaren 1990 de vrijwaring van het naoorlogse erfgoed op gang.

EEN STAND VAN ZAKEN

Momenteel zijn er in het Brussels Gewest een 40-tal objecten uit de periode 1939-1999 gevrijwaard.⁵ De eerste vrijwaring van naoorlogs erfgoed gebeurde met de inschrijving op de bewaarlijst van de stationshalte Brussel-Congres (BL 10/11/1994-13/04/1995)⁶. Het station maakt deel uit van de Noord-Zuidverbinding en werd gerealiseerd in 1950-1952 naar een ontwerp uit 1948 van Maxime Brunfaut. Het ondergrondse station kreeg een monumentale bovengrondse constructie, die centraal in een publieke tuin ligt. De constructie bevat twee verluchtingskokers (AFB. 1) voor de onderliggende tunnel en is voorzien van bas-reliëfs ontworpen door drie verschillende kunstenaars: Louis Dupont, Robert Delnest en Jozef Cantré. Hoewel het station opgenomen werd in de URBAT deel-

inventaris van hedendaags erfgoed (fiche nr. 8), maakte het ook deel uit van de campagne die in 1994 opgezet werd voor de vrijwaring van stationsgebouwen.⁷ Het complex werd opgenomen als fiche nr. 5, zonder voorstel tot vrijwaring. De vrijwaring van deze stations wordt dus bepaald door de typologie en heeft geen betrekking op de constructiedatum of de stijl van het gebouw.

Recent werd aan de Congres-halte mogelijk het Noordstation toegevoegd door de instelling van de procedure tot inschrijving op de bewaarlijst op 22/06/2023. Het station maakt net als de Congres-halte deel uit van de Noord-Zuidverbinding. Dit klassieke monumentale gebouw werd opgetrokken tussen 1938-56 naar een ontwerp van Paul en Jacques Saintenoy en Jean Hendrickx-Van den Bosch (AFB. 2).⁸

Het tweede naoorlogse gebouw dat gevrijwaard werd is de Cinema Marignan (02/02/1995-27/03/1997) aan de Leuvensesteenweg bij Madou.⁹ Het gebouw met een markante ingang (AFB. 3) werd gebouwd in 1958 naar de plannen uit 1957 van architecten G. Rousseau en A. Meuleman. Het is een getuige van het bruisende leven aan deze steenweg, die verschillende bioscopen telde. Ook hier is typologie het uitgangspunt: het goed werd gevrijwaard in het kader van een campagne die het cinema erfgoed van het Brussels Gewest in het daglicht wilde stellen. In 2010 werd de voormalige bioscoop Rio¹⁰ (17/06/2010) aan de Maria-Christinastraat in Laken beschermd. Deze wijkcinema bestond reeds tijdens het interbellum (bouwvergunning uit 1930), maar werd grondig verbouwd door de architecten in 1954, naar een ontwerp van architecten René Ajoux en François de Bond (AFB. 4).

1. URBAT, *Inventaire du patrimoine architectural contemporain*, Brussel, 1994.

2. La Rétine de Plateau asbl, *Inventaire des salles de cinéma de la Région de Bruxelles*, Brussel, 1994.

3. La Fonderie, *Inventaire et valorisation du patrimoine significatif de l'histoire industrielle et sociale de la région bruxelloise*, Brussel, 1993. Dit is een gedeeltelijke actualisering van de inventaris van de industriële architectuur (*Inventaire visuel de l'architecture industriel à Bruxelles*, AAM, 1980-1982), die gerealiseerd werd door de Archives d'Architecture Moderne in opdracht van de Franse Gemeenschap.

4. DEMEY, T., *Inventaire des gares bruxelloises*, Brussel, s.d.

5. Meer informatie over de hier opgenomen gevrijwaarde goederen is terug te vinden in de respectievelijke vrijwaringsbesluiten via <https://patrimoine.brussels/liens/registre/registre-du-patrimoine-protege-en-region-de-bruxelles-capitale-liste>

6. De data die achter het erfgoed worden vermeld verwijzen naar de instelling van de procedure en de definitieve vrijwaring, of naar de definitieve vrijwaring indien er maar één datum is. BL staat voor de inschrijving op de bewaarlijst, terwijl B naar een bescherming verwijst. Voor bepaalde gebouwen werd enkel de procedure tot vrijwaring ingesteld. Dit betekent dus dat er nog geen definitieve beslissing tot vrijwaring genomen is, het is dan ook mogelijk dat het gebouw uiteindelijk niet gevrijwaard wordt.

7. Tegelijkertijd werden ook de volgende stations gevrijwaard: het voormalige station van Laken, het station van het Koninklijk Domein, het station van Jette, het voormalige station van Sint-Joost-ten-Node, het station van Schaarbeek en het Centraal Station. Het Centraal Station zou ook tot het naoorlogse erfgoed kunnen gerekend worden, maar enkel omwille van de voltooiingsdatum, in de jaren 1950; het ontwerp van Victor Horta dateert immers uit de jaren 1930.

8. Het werd opgenomen in de inventaris van stationsgebouwen van T. Demey: fiche nr. 5.

9. La Rétine de Plateau asbl, op. cit., fiche 35. Op hetzelfde moment werden ook procedures ingesteld voor de cinema's Pathé-Palace in Brussel, Movie-Club in Vorst, Forum in Sint-Jans-Molenbeek, Aegidium in Sint-Gillis en Mirano in Sint-Joost-ten-Node, tegenover de Cinema Marignan.

10. Deze cinema werd eveneens opgenomen in de bovengenoemde inventaris van cinema's van La Rétine de plateau: fiches 137 en 138.

AFB. 1
Congreshalte. De indrukwekkende betonnen verluchtingskokers verborgen door de claustra's (A. de Ville de Goyet, 2016 © urban.brussels).

AFB. 2
Noordstation, Vooruitgangstraat nr. 80 in Schaerbeek, arch. Paul en Jacques Saintenoy en Jean Hendrickx-Van den Bosch, 1938-56 (Ch. Bastin et J. Evrard © urban.brussels).

AFB. 3
Cinema Marignan, Leuvensteenweg nr. 33 in Sint-Joost-ten-Node, arch. G. Rousseau en A. Meuleman, 1957-58 (Séverin Malaud, 2017 © urban.brussels).

AFB. 4
Voormalige bioscoop Rio, Maria-Christinastraat nrs. 100-102 in Laken. Een oude wijkcinema, meerdere malen gewijzigd, wordt verbouwd en gemoderniseerd door René Ajoux en François De Bond in 1953 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 5

Baden van Brussel, Steenbokstraat nr. 28 in Brussel, arch. Maurice Van Nieuwenhuysse, 1949-53 (Georges De Kinder, 2011 © urban.brussels).

AFB. 7

Stadion Drie Linden, Nimfenlaan nr. 1A in Watermaal-Bosvoorde (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 6

Zwembad Longchamp, De Frésquare nr. 1 te Ukkel, arch. Charles De Meuter en Jean Koning, ing. R. Pluys en René Sarger, 1968-68 (Philippe Braquenier, 2022 © urban.brussels).

AFB. 8

Kleermakerswinkel Arthur Orlans, Antoine Dansaertstraat nrs. 67-69 te Brussel (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

De Congres-halte en Cinema Marignan zijn het enige naoorlogse erfgoed dat in de 20ste eeuw gevrijwaard werd.

Deze werkwijze – campagnes volgens typologie en niet volgens ontstaansperiode – bleef niet beperkt tot de eerste twee vrijwaringen, maar vond zijn vervolg in verschillende andere vrijwaringscampagnes. Dat was bijvoorbeeld het geval voor de bescherming van verschillende zwembaden die door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) voorgesteld werden. Deze voorstellen waren gebaseerd op een studie die uiteenviel in twee delen: zwembaden vóór en na de jaren 1960.¹¹ Naast verschillende vooroorlogse zwembaden werden enkel de in de Marollen gelegen Baden van Brussel (10/04/2008–06/05/2010), naar een ontwerp van M. Van Nieuwenhuyse, in dit kader als naoorlogs erfgoed gevrijwaard.¹² Het gebouw werd beschermd om zijn esthetische en ruimtelijke kwaliteiten (AFB. 5) maar ook om zijn technische kenmerken, met name de superpositie van twee zwembaden die gedragen worden door aparte structuren, onafhankelijk van de rest van het gebouw. Het zwembad Longchamp (B 19/07/2012) stond eveneens op de lijst van kandidaten voor bescherming die door de KCML werden voorgesteld. De instelling van de procedure gebeurde echter niet naar aanleiding van het voorstel van de KCML, maar een paar jaar later, op vraag van de gemeente Ukkel. Het zwembad werd gebouwd naar een ontwerp van de architecten Charles De Meuter en Jean Koning en ingenieurs R. Pluys en René Sarger (Frans paviljoen Expo '58) uit 1971. De constructie is een sterk staaltje engineering, met zijn hyperbolisch paraboloïde dak en grote aluminium raampartijen met verticale drieluikige uitsprongen (AFB. 6). Het lichte gebouw is ingeplant in een groene ruimte in de vallei van de Ukkelbeek.

Tegelijkertijd met de studie over de zwembaden werd door de KCML een studie besteld en begeleid met betrekking tot sportinfrastructuren.¹³ Het naoorlogse complex dat daarbij gevrijwaard werd is het Drie Lindenstadion in Watermaal-Bosvoorde (AFB. 7). Het stadion werd gedeeltelijk door Duitse krijgsgevangenen opgetrokken na de Tweede Wereldoorlog en werd ingehuldigd in 1948. Het stadion heeft een grote historische waarde maar ook architecturale kwaliteiten, onder meer door de grote overdekte zelfdragende tribune (B 28/05/2009–11/02/2010).

De laatste campagne, opgestart in 2008, die resulteerde in de bescherming van een naoorlogs gebouw focuste op handelszaken. Het gaat om de kleermakerswinkel Arthur Orlans in de Dansaertstraat te Brussel (B 01/06/2012–31/01/2013). De winkel is interessant omdat hij de populariteit van neostijlen in de jaren 1950 illustreert (AFB. 8). Het is ook een zeldzaam voorbeeld van deze architectuur, want er zijn maar weinig winkels van dit type intact gebleven in het Brusselse Gewest. Deze campagne is nog niet afgerond: onlangs werd het Brusselse café 'Au Daringman' aan de Vlaamsesteenweg nr. 37, dat in een late, courante art-decostijl na de Tweede Wereldoorlog gerealiseerd werd, aan de lijst toegevoegd (instelling 22/02/2024).

Uit het voorgaande blijkt dat de eerste vrijwaringen van naoorlogs erfgoed niet noodzakelijk gebeurden omwille van het feit dat ze uit de naoorlogse periode dateren. Naast vrijwaringen in een ruimer kader van campagnes of specifieke inventarissen, werden ook specifieke gebouwen individueel gevrijwaard. Zo werd *Le Parador* in Sint-Pieters-Woluwe, naar een ontwerp van Jacques Dupuis en opgetrokken tussen 1946 en 1948 voor zijn broer dokter Paul Victor Dupuis, de eerste naoorlogse privéwoning die gevrijwaard werd (AFB. 9A). De vrijwaring heeft niet enkel betrekking op het huis maar ook op het vast meubilair, de tuin en een paviljoen (B 20/05/1999–07/09/2000) (AFB. 9B). De villa is het eerste ontwerp van de architect voor een privéwoning. Het huis is een getuige van diens streven naar moderniteit en vormt een doordacht totaalwerk. Kort daarna werden ook de panden van juwelier De Greef (AFB. 10A) aan de Boterstraat in Brussel beschermd (B 6/11/2003–22/12/2005). Deze gebouwen in de omgeving van de Grote Markt gaan terug tot de heropbouw van het centrum van Brussel na het bombardement van 1695. In 1953 werden de huizen gemoderniseerd naar de plannen van architecten Simone Guillissen-Hoa en Jacques Dupuis. De wijzigingen hadden vooral betrekking op het interieur, dat subtiel georganiseerd werd, en het meubilair (AFB. 10B). De gevel is uitzonderlijk goed geïntegreerd in de omgeving van huizen uit het ancien régime.

In dezelfde periode, het begin van de jaren 2000, werden punctueel een aantal besluiten tot bescherming genomen voor openbare gebouwen of plaatsen. Dit was bijvoorbeeld het geval voor het Nationaal Gedenkteken der Joodse Martelaren van België (B 10/10/2002

11. CORDEIRO, P., BASYN, J.-M. en PATRICIO, T., *Etude des bassins de natation situés en Région bruxelloise. Période 1900 à 1960 & Période 1960 à aujourd'hui*, KCML, Brussel, 2006.

12. Andere vooroorlogse zwembaden die tijdens dezelfde campagne beschermd werden zijn het zwembad van Elsene aan de Zwembadstraat nr. 12 (architecten A. Cooreman en J. Rau, 1904) op 20/09/2007 en het zwembad van Sint-Joosten-Node aan de Sint-Franciscusstraat nr. 21-23 (architecten J. Byttebier en Ch. Schaessens, 1933) op 04/06/2009.

13. VAN DIJK, P., *Sportinfrastructuur – Type stadions – in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Brussel, 2006. Naar aanleiding van de voorstellen van de KCML werden tegelijkertijd ook de Royal Racing Club de Bruxelles aan de Eikenlaan in Ukkel en het Joseph Marienstadion op de Brusselsesteenweg nrs. 221-227 in Vorst beschermd.

AFB. 9A
Le Parador, Louis Jasminlaan nr. 297 in Sint-Pieters-Woluwe, arch. Jacques Dupuis, 1946-48 (Nicolas Schimp, 2021 © urban.brussels).

AFB. 9B
Le Parador, detail van de binneninrichting en meubilair (Nicolas Schimp, 2021 © urban.brussels, 2021).

AFB. 10A
 Juwelierswinkel De Greef, Boterstraat nrs. 22, 24-26 te Brussel, arch. Jacques Dupuis en Simone Guillissen-Hoa, 1954 (Nicolas Schimp, 2020 © urban.brussels).

AFB. 10B
 Juwelierswinkel De Greef, binneninrichting en meubilair, arch. Jacques Dupuis en Simone Guillissen-Hoa, 1954 (Nicolas Schimp, 2020 © urban.brussels).

AFB. 11
Nationaal Gedenkteken der Joodse Martelaren van België, Joodse Martelarensquare in Anderlecht, arch. André Godart, 1968-70 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 12A
Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), Jubelpark nr. 1 in Brussel. Charles Rimanque, Léonard Cassiman, René Sneyers, 1962 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 12B
De trap van de KIK, een spectaculair staaltje ingenieurswerk (A. de Ville de Goyet, 2004 © urban.brussels).

AFB. 12C
De inrichting en het meubilair werden ontworpen door Charles Rimanque in samenwerking met de Ateliers Stéphane Jasinski en de Kortrijkse Kunstwerkstede De Coene (A. de Ville de Goyet, 2014 © urban.brussels).

AFB. 13A

Rectoraatsgebouw van de VUB, Campus Oefenplein nr. 2 in Elsene, arch. Renaat Braem, 1973-78 (A. de Ville de Goyet, 2006 © urban.brussels).

AFB. 13B

Rectoraatsgebouw van de VUB. Muurschilderingen door Renaat Braem, 1976-84 (A. de Ville de Goyet, 2020 © urban.brussels).

AFB. 15

Graftombe van schilder René Magritte op de begraafplaats van Schaerbeek, Everestraat nr. 4 in Evere (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 14

Ravensteingalerij in Brussel, arch. Alexis en Philippe Dumont, 1954-58 (A. de Ville de Goyet, 2007 © urban.brussels).

–23/10/2003) in Anderlecht (AFB. 11). Het gedenkteken werd ontworpen door architect André Godart naar aanleiding van een wedstrijd en werd opgericht tussen 1968 en 1970. Het sobere monument, dat een grote symbolische waarde heeft, beschikt over zowel architecturale als sculpturale kwaliteiten. Het werd ter bescherming voorgedragen door de KCML, die in haar voorstel opmerkte dat de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest slechts weinig maatregelen had genomen voor de vrijwaring van architecturaal erfgoed van de laatste 50 jaar. Deze vrijwaring was inderdaad slechts de vierde voor constructies van na de Tweede Wereldoorlog en de eerste die tot stand kwam in de 21ste eeuw. Een meer systematische bescherming van dergelijk erfgoed zou nog een aantal jaren op zich laten wachten.

Een tweede voorbeeld is het gebouw dat opgetrokken werd in 1962 naar de plannen van architect Charles Rimanque voor het huisvesten van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) (B 06/07/2006–29/11/2007) in het Jubelpark (AFB. 12A, 12B). Het gebouw is het eerste ter wereld dat speciaal ontwikkeld werd voor deze specifieke functie. De architect, die nauw samenwerkte met de directeur van het KIK René Sneyers voor het technisch concept, zorgde voor een gebouw dat uitgerust was voor een interdisciplinaire benadering van kunstwerken, met laboratoria, conserveringsateliers, fotostudio's, een bibliotheek, ... Het functionele gebouw bevat een aantal kunstwerken van Belgische kunstenaars en heeft nog steeds het oorspronkelijk meubilair dat gerealiseerd werd door de Ateliers De Coene uit Kortrijk (AFB. 12C).

Het rectoraatsgebouw van de Vrije Universiteit Brussel (B 27/09/2007) op de Oefenplein-campus, naar een ontwerp van architect Renaat Braem, werd in dezelfde periode gevrijwaard (AFB. 13A). Het ontwerp uit 1973 en de realisatie ervan, tussen 1974 en 1978, maken van dit gebouw het meest recente gevrijwaarde erfgoed in het Brussels gewest. Het is een van de laatste ontwerpen van Braem en kan beschouwd worden als een totaalkunstwerk, met onder meer 500 meter aan muurschilderingen, die door Braem zelf werden aangebracht (AFB. 13B).

Een laatste voorbeeld is de Ravensteingalerij (B 29/01/2009–03/03/2011), gevrijwaard op voorstel van de KCML. De galerij werd in 1954 ontworpen door de architecten Alexis en Phi-

lippe Dumont en gebouwd door de Immobilière Electrobél tussen 1954 en 1958 in een naoorlogs monumentaal-modernistische stijl (AFB. 14).

EEN PAAR BEKENDE BRUSSELAARS

In dezelfde periode werden een aantal symbolische beschermingen van naoorlogse elementen genomen zoals het grafmonument van René Magritte (AFB. 15) (21 november 1898 – 15 augustus 1967) op de begraafplaats van Schaarbeek in Evere (B 13/05/2004–01/06/2006). Het doel was vooral het historische belang van zijn bijdrage aan het surrealisme te benadrukken. De bescherming wilde eveneens de aandacht vestigen op de komst van het Magrittemuseum aan het Koningsplein in Brussel, dat zijn deuren opende op 2 juni 2009.

Op hetzelfde moment als de instelling van de beschermingsprocedure voor het grafmonument werd ook de procedure ingesteld voor het reclamebord van Kuifje en Bobby (AFB. 16) bovenop het gebouw van de Éditions du Lombard vlakbij het Zuidstation (B 13/05/2004–01/06/2006). Het paneel toont de hoofden van de twee strippersonages zoals getekend door Hergé voor het weekblad Kuifje, dat opgestart werd in 1947. Met de bescherming van het bord wordt de aandacht gevestigd op Brussel als belangrijke stad van het stripverhaal met een van zijn belangrijkste protagonisten. Recent werd ook de procedure opgestart voor de inschrijving op de bewaarijst van het voormalige appartement en de dansstudio van danser-choreograaf Maurice Béjart (AFB. 17) (BL 24/04/2024). Het appartement bevindt zich in een gebouw dat waarschijnlijk van vóór de 19de eeuw dateert. De dansstudio in het binnenhuis-blok werd gebouwd naar de plannen van architect F. Michiels uit 1962. Deze studio werd aanvankelijk gecreëerd voor de Koninklijke Muntschouwburg en gebruikt door Maurice Béjart. De vrijwaring van het appartement, en vooral van de dansstudio, zorgt ervoor dat de unieke geschiedenis van het pand en van Béjart als een van de meest toonaangevende en vernieuwende choreografen van de moderne dans op een symbolische manier verder leeft.

Nadat het oeuvre van Jacques Dupuis en Simone Guillissen-Hoa gevrijwaard werd, was het in 2006 de beurt aan gebouwen van Willy Van Der Meeren. Het ging hierbij om de woning Moureau (AFB. 18) (B 06/07/2006), een ontwerp uit 1951,

AFB. 16

Reclamebord Kuifje en Bobby, Paul-Henri Spaaklaan nrs. 1-11 in Sint-Gillis
(J.-M. Basyn, 2024 © urban.brussels).

AFB. 17

Voormalige dansstudio van Maurice Béjart, Greepstraat nrs. 49-51 in Brussel
(DCE, 2023 © urban.brussels).

AFB. 18

Woning Moureau, Bayetlaan nr. 11 in Sint-Jans-Molenbeek,
arch. Willy Van Der Meeren, 1951 (A. de Ville de Goyet, 2024
© urban.brussels).

AFB. 19

Appartementsgebouw Van Ooteghem, Onze Lieve
Vrouwlaan nr. 135 in Evere, arch. Willy Van Der Meeren,
1953 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 20
Woning Verhaegen, Pater de Dekenstraat nr. 38 in Etterbeek, arch. Willy Van Der Meeren en Léon Palm, 1960 (Philippe Braquenier, 2022 © urban.brussels).

AFB. 21
Woning Everaert, Sumatrалаан nr. 8 in Ukkel, arch. Jacques Dupuis, 1953 (Nicolas Schimp, 2020 © urban.brussels).

AFB. 22
Woning Durieu, Frisheidstraat nr. 26 in Sint-Jans-Molenbeek, arch. Simone Guillissen-Hoa en Jacques Dupuis, 1954 (Nicolas Schimp, 2020 © urban.brussels).

AFB. 23
Woning Bedoret, Adolphe Dupuichlaan nr. 40 in Ukkel, arch. Jacques Dupuis met medewerking van Émile Fays, 1955-57 (Nicolas Schimp, 2020 © urban.brussels).

en het gebouw Van Ooteghem (B 06/07/2006), een ontwerp uit 1950, respectievelijk gelegen aan de Adrien Bayetlaan in Sint-Jans-Molenbeek en de Onze-Lieve-Vrouwlaan in Evere (AFB. 19). Zowel het appartementsgebouw in Evere als de eengezinswoning in Molenbeek zijn getuigen van Van Der Meerens rationalisme en gedurfde eenvoud. Later werd ook de woning Verhaegen (AFB. 20) in de Pater De Dekenstraat in Etterbeek beschermd (B 16/07/2020). Dit gebouw werd ontworpen in de jaren 1960 in samenwerking met architect Léon Palm en heeft dezelfde rationalistische kenmerken als de woningen uit de jaren 1950.

In 2009 wordt de bescherming van het oeuvre van architect Jacques Dupuis verdergezet. Na de eerdere bescherming van *Le Parador* en de juwelierszaak De Greef, was het in dat jaar, op vraag van de eigenaars, de beurt aan de woningen Everaert (B 28/05/2009) en Durieu (B 28/05/2009) en van de woning Bedoret (B 28/05/2009–17/03/2011).

Voor de woning Everaert aan de Sumatra-laan in Ukkel was de bescherming al in 2005 aangevraagd door het college van burgemeester en schepenen, maar die aanvraag was tot dan toe zonder gevolg gebleven. Het huis, dat in 1953-1954 autonoom door Dupuis werd gerealiseerd, staat op een smal terrein en heeft een monumentale gevel, waarachter zich twee appartementen bevinden (AFB. 21).

De woning Durieu, in de Frisheidstraat in Molenbeek, is een kleine woning die zich onderscheidt van de omgeving door haar merkwaardige gevel en genereuze lichtinval (AFB. 22). Het pand, waarvan het interieur bewaard bleef, en de tuin werden ontworpen in 1954 in samenwerking met Simone Guillissen-Hoa.

De woning Bedoret is ontworpen door Dupuis in 1957-1958 met medewerking van architect Émile Fays. Het huis, dat zich harmonieus in de omgeving integreert, oogt bijzonder expressief met zijn sterke contrasten van schaduw en licht en open en gesloten ruimten (AFB. 23). Ook voor deze woning werd de bescherming al aangevraagd in 2005 door het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Ukkel. Deze vrijwaringen werden toen ondersteund door de vereniging 'Parador'¹⁴, die het werk van architect Dupuis naar aanleiding van onder meer de bescherming van *Le Parador* onder de aandacht wou brengen. De vereniging wilde ook

verhinderen dat nog meer merkwaardige constructies van deze architect zouden afgebroken worden, zoals gebeurde met de villa Adamantidis aan de Blücherlaan 57 in Ukkel. Dat gebouw, dat in 1962 in samenwerking met architect Albert Bontridder werd gebouwd, werd afgebroken in 2003. Een paar maanden na de definitieve bescherming van woning Bedoret, werd de woning Steenhout beschermd op vraag van de eigenaar (B 13/10/2011). De woning, die werd opgetrokken in 1953-1954, is een realisatie van Jacques Dupuis en Simone Guillissen-Hoa (AFB. 24). Vermoedelijk is het aandeel van Guillissen-Hoa het grootst in deze realisatie.

EEN STROOMVERSNELLING

Vanaf 2016 kwam de vrijwaring van naorlogs erfgoed in een stroomversnelling met de bescherming van het Auditorium Janson (B 09/06/2016–23/03/2017), dat deel uitmaakt van de Solbosch-campus van de ULB (AFB. 25). Het auditorium werd eerst gebruikt als congresruimte voor de wereldtentoonstelling van 1958. Dit merkwaardige staaltje engineering kwam tot stand door de samenwerking tussen architect Marcel van Goethem en het studiebureau Verdeyen en Moenaert. De constructie – een dak met dubbele kromming op basis van een kabelnetwerk – was voor die tijd vernieuwend en werd iets later ook toegepast bij het hogervermelde zwembad Longchamp.

Eveneens in 2016 wordt gestart met de vrijwaring van een aantal bureaugebouwen uit de jaren 1960 die representatief zijn voor de *corporate architecture* uit die periode. Het eerste in de rij is het gebouw en zijn omgeving opgetrokken voor de Cimenteries Belges Réunies (CBR) (BL 27/10/2016–22/11/2018) aan de Terhulpssteenweg in Watermaal-Bosvoorde (AFB. 26). Het ontwerp uit 1970 van Constantin Brodzki en Marcel Lambrichs is vooral gekend door zijn opvallende gevels met geprefabriceerde modules in beton, hoofdproduct van CBR. Daarna volgt de hoofdzetel van de voormalige verzekeringsmaatschappij La Royale Belge (BL 18/05/2017–25/05/2019) aan de Vorstlaan, eveneens in Watermaal-Bosvoorde (AFB. 27). Het gebouw en het park werden gerealiseerd volgens plannen van Pierre Dufau en René Stapels uit 1965-1967; de bouw duurde van 1967 tot 1970. Het park werd ontworpen door landschapsarchitecten Jean Delogne en Claude Rebold. Het ogenschijnlijk drijvende

14. De website <http://www.jacquesdupuis.be/> werd in 2004 gecreëerd door deze vzw en is nog steeds raadpleegbaar.

AFB. 24
Woning Steenhout, Napoleonlaan nr. 57 in Ukkel,
arch. Simone Guillissen-Hoa en Jacques Dupuis,
1953 (Nicolas Schimp, 2020 © urban.brussels).

AFB. 25
Auditorium Paul-Émile Janson op de Solboschcampus van de ULB,
Franklin Rooseveltlaan nr. 50 in Brussel, ing.-arch. Paul Moenaert,
arch. Marcel Van Goethem, 1958 (Inventaris, 2009 © urban.brussels).

AFB. 26
Voormalige hoofdzetel van Cimenteries Belges Réunies
of CBR aan de Terhulpssteenweg nr. 185 in Watermaal-
Bosvoorde, arch. Constantin Brodzki en Marcel Lambrichs,
1970 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 27
Voormalige hoofdzetel van La Royale Belge, Vorstlaan nr. 25 in Watermaal-Bosvoorde,
arch. Pierre Dufau en René Stapels, landschapsarchitecten Jean Delogne en Claude
Rebold, 1967-70 (J.-M. Basyn, 2019 © urban.brussels).

AFB. 28

ING (voormalige BBL) hoofdzetel, Marnixlaan nr. 24 in Brussel, arch. Gordon Bunshaft (SOM), 1960 (M. Vanhulst, 2012 © urban.brussels).

AFB. 29

Glaverbel, Terhulpesteenweg nr. 166 in Watermaal-Bosvoorde, arch. Renaat Braem, Pierre Guillissen, André Jacqmain en Victor Mulpas, 1964-67 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 30

Hoofdzetel en showroom garage D'leteren, Maliestraat nr. 50 in Elsene, arch. René Stapels i.s.m. Robert Badinet, Bing Lefèvre-Feragen Jean-Louis Lemaître en Jamar, 1962-67 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 31

La Mémé, UCL campus Sint-Lambrechts-Woluwe, arch. Lucien Kroll, 1969-76 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 32

Kunstberg in Brussel. Tuin van René Pechère, 1958 (A. de Ville de Goyet, 2021 © urban.brussels).

AFB. 33

Woning en architectenbureau Georges Volckrick, Jagersveld nr. 13 in Watermaal-Bosvoorde, 1958 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 34

Woning en architectenbureau Pierre Humblet, de Foestraetslaan nr. 63 in Ukkel, 1960-61 (J.-M. Basyn, 2020 © urban.brussels).

gebouw bezit onmiskenbaar esthetische kwaliteiten en is een technische krachttoer.

Het voormalige gebouw van de Bank Brussel Lambert (BBL), nu ING, aan de Marnixlaan in Brussel is nog een ander voorbeeld van deze maatschappelijke zetels die een uitstraling aan het bedrijf dienden te geven (BL 22/10/2020–18/03/2021). De BBL deed hiervoor een beroep op architect Gordon Bunshaft van het Amerikaanse architectenbureau Skidmore, Owens and Merrill (SOM) (AFB. 28). Het gebouw werd gerealiseerd in de jaren 1960, met een gevel bestaande uit betonnen- en kwartselementen verbonden door metalen kogelgewrichten, waarachter zich een tweede volledig beglaasde gordijngewel bevindt.

De vrijwaring van het gebouw Glaverbel (BL 28/04/2022–01/12/2022), eveneens aan de Terhulpesteenweg, vervolledigt de kenmerkende reeks *corporate architecture* in Watermaal-Bosvoorde. Dit circulaire gebouw, dat ingebed zit in zijn landschappelijke omgeving, werd opgetrokken na een nationale architectuurwedstrijd uit 1962-1964 door de architecten Renaat Braem, Pierre Guillissen, André Jacqmain en Victor Mulpas (AFB. 29).

Recent werd nog een bedrijfsgebouw toegevoegd aan de vrijwaringslijst: het gebouw van maatschappij D'leteren met showroom en garage (BL 14/07/2022–08/02/2024) aan de Maliestraat in Elsene (AFB. 30). Net als La Royale Belge werd het gebouw ontworpen door René Stapels in 1962-1967 en heeft er het zwevende aspect, hier twee volumes boven elkaar, mee gemeen.

Voor deze bedrijfsarchitectuur werd telkens gekozen voor een inschrijving op de bewaarlijst en niet voor een bescherming. Het onderscheid tussen beide is dat een bescherming een meer strikte vrijwaring van het erfgoed beoogt, terwijl een inschrijving op de bewaarlijst soepeler is en er bij werken geen subsidies voorzien zijn. Bij dit laatste zijn bepaalde transformaties mogelijk om het gebruik van het goed te vergemakkelijken. Een meer soepele behandeling van deze gebouwen is noodzakelijk om ze aan de huidige standaarden voor o.m. energieperformantie optimaal te kunnen aanpassen. Het doel van hun inschrijving op de bewaarlijst is dan ook, naast hun globale vrijwaring, hun hergebruik te vergemakkelijken. De recente renovatie en herbestemming van La Royale Belge is

hier een goed voorbeeld van.

Dezelfde redenering werd gevolgd voor landschappen met een grote samenhang gevormd door verschillende gebouwen. Het bekendste in deze categorie is het collectieve medische studentenhuys *La Mémé* (AFB. 31) en de bijhorende omgeving. Het complex werd ontworpen door het Atelier Simone en Lucien Kroll vanaf 1969 en maakt deel uit van de campus van de UCLouvain in Sint-Lambrechts-Woluwe (BL 15/11/2018–22/10/2020).

Ook de Kunstberg hoort in deze rij thuis (AFB. 32). De verschillende gebouwen die zich op de site bevinden (Koninklijke Bibliotheek, het paleis van de Dynastie, het voormalige Congrespaleis) en de tuin, naar een ontwerp van René Pechère, hebben tot de nodige uitdagingen geleid met betrekking tot het gebruik ervan (BL 28/10/2021–28/04/2022).

Dit was eveneens het geval voor het Noordstation, opgetrokken in dezelfde officiële monumentale stijl (AFB. 2). De instelling van de procedure tot inschrijving op de bewaarlijst maakt een soepeler beheer mogelijk, terwijl het de voortzetting van de activiteiten in dit belangrijke passagiersstation verzekert. Tegelijkertijd dient het station aangepast te worden voor een optimale exploitatie en veiligheid, en dit in overeenstemming met de technische vereisten en beperkingen.

Eén typologie van naoorlogs erfgoed die bijzonder veel aandacht krijgt voor wat bescherming betreft zijn de architectenwoningen. Het is evident dat deze woningen in de meeste gevallen een erfgoedwaarde hebben: zij werden in principe met een grote zorg opgetrokken worden en dienden vaak als visitekaartje voor de architect zelf.

De woning Volckrick aan het Jagersveld in Watermaal-Bosvoorde (AFB. 33) is de eerste van deze woningen die beschermd werden (B 09/04/2020). Het pand werd door Georges Volckrick opgetrokken in 1958 als architectenbureau en woning voor zichzelf en zijn familie. De architectuur van het huis draagt onmiskenbaar zijn stempel, zowel door de vorm van het gebouw als door de gebruikte materialen en technieken.

Hierop volgde de woning van architect Pierre Humblet (AFB. 34) aan de de Foestraetslaan in

AFB. 35

Woning en architectenbureau Louis Hoebeke, Dokter Charles Leemansstraat nr. 20 in Sint-Agatha-Berchem, 1956 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 36

Woning en architectenbureau van Raoul J. Brunswyck, Villegaslaan nr. 25 in Ganshoren, 1957 (A. de Ville de Goyet, 2012 © urban.brussels).

AFB. 37

Kantoren van de architecten Raoul J. Brunswyck en Odon Whatelet, Villegaslaan nr. 31 in Ganshoren. Betonnen beeldhouwwerk van Walter De Buck. Het gebouw huisvest vandaag gemeentelijke diensten (A. de Ville de Goyet, 2012 © urban.brussels).

AFB. 38

Woning Maeschalk-Van Kern, Villagaslaan nr. 27 in Ganshoren, arch. Raoul J. Brunswyck en Odon Whatelet, 1960-61 (A. de Ville de Goyet, 2012 © urban.brussels).

AFB. 39
Woning Lichtert, Villagaslaan nr. 29 in Ganshoren, arch.
Raoul J. Brunswyck en Odon Whatelet, 1963
(A. de Ville de Goyet, 2012 © urban.brussels).

AFB. 40
Bureel en appartement van architect Paul Caulier, Landsroemlaan nr. 10
in Koekelberg, 1966 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 41
Bureel en appartement van architecte Simone Guillissen-Hoa, Langeveldstraat
nr. 21 in Ukkel (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 42
Appartementsgebouw met woning van architect Henri
Montois, Armand Huysmanslaan nr. 198 in Elsene, arch.
Henri Montois en Robert Courtois, 1952
(A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 43

Residentie Val du Roi, Belle-Vuestraat nr. 2 en Generaal de Gaullelaan nr. 52 in Elsene, arch. Lucien Jacques Baucher, 1964-1967, landschapsarch. Jean Delogne, designer Christophe Gevers, metalen sculptuur van Victor Vasarely (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 44

Residentie Miramar, Sint-Lazarusplein nr. 1 en Rivierstraat nr. 25 in Sint-Joost-ten-Node, arch. Claude Laurens, 1956-57 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 45

Residentie Saint-Géry, Karperbrug nrs. 16-18 en Arteveldestraat nrs. 2-4 in Brussel, arch. Paul-Amaury Michel, 1955-58 (Inventaris, 2023 © urban.brussels).

AFB. 46
Atelier en woning van beeldhouwer Olivier Strebelle, Dolezlaan nr. 580 in Ukkel, arch. André Jacqmain, Victor Mulpas, binnenhuisarch. Jules Wabbes, 1955-58 (H. Hermans, 2017 © urban.brussels).

AFB. 47
Woning Rombaut -Deplus, Armand Huysmanslaan nr. 196 in Elsene, arch. André Jacqmain, 1959 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

Ukkel (B 10/02/2022–29/09/2022), opgetrokken in 1960 in een sobere modernistische stijl. De persoonlijke woning en bureau van architect Louis Hoebeke (B 17/03/2023–05/10/2023) aan de Dokter Charles Leemansstraat in Sint-Agatha-Berchem uit 1956 getuigen van de Expo '58 stijl, met hun ludiek modernisme en kleurrijke architectuur (AFB. 35).

Verschillende gebouwen (B instelling van de procedure 16/11/2023) die een geheel vormen en gelegen zijn aan de Villegaslaan in Ganshoren zijn het voorwerp van een vrijwaring. Het gaat hierbij om de voormalige eigen woning en het eerste bureau van architect Raoul Brunswyck aan het nr. 25 uit 1957 (AFB. 36) en het bureau van Brunswyck en Odon Wathelet aan het nr. 31 uit 1965 (AFB. 37). De tussenliggende woningen zijn ook ontwerpen van Brunswyck en Wathelet:

respectievelijk de woning Maeschalk-Van Kern uit 1960-1961 (AFB. 38) en de woning Lichtert uit 1963 (AFB. 39). Ze tonen hoe de architecten evolueerden van een ludiek modernistische stijl naar een ontluikend brutalisme.

Verschillende architecten realiseerden hun eigen woning en/of atelier als onderdeel van een appartementsgebouw. Dit was het geval voor het gebouw van architect Paul Caulier (B instelling van de procedure 13/04/2023) aan de Landsroemlaan in Koekelberg (AFB. 40), een uitzonderlijk voorbeeld van de brutalistische bouwstijl toegepast op een privé-gebouw, en het appartementsgebouw van architecte Simone Guillissen-Hoa (B 13/04/2023–25/04/2024) aan de Langeveldstraat te Ukkel (AFB. 41). Deze vrijwaring erkent voor het eerst de waarde van het echte autonome architecturaal werk

van deze, vermoedelijk, eerste vrouw die effectief het beroep van architect uitoefende.

Ook het appartementsgebouw uit 1952 met de woning van architect Henri Montois (**AFB. 42**) maakt deel uit van deze typologie. Vooral de manier waarop drie duplexappartementen in elkaar passen valt op in dit gebouw (B 17/03/2022–26/01/2023).

De bescherming van dit laatste werd gevraagd door het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Elsene. Het college vroeg op hetzelfde moment de bescherming aan van het appartementsgebouw Résidence Val du Roi (**AFB. 43**) aan de Belle-Vuestraat, naar een ontwerp van Lucien Jacques Baucher uit 1964-1967, met een monumentale metalen sculptuur van Victor Vasarely voor de benedenverdieping en een merkwaardig appartement ingericht door designer Christophe Gevers in de jaren 1990 (B 30/06/2022–18/04/2024).

Andere naoorlogse appartementsgebouwen die beschermd werden zijn de Residentie Miramar (**AFB. 44**) aan het Sint-Lazarusplein in Sint-Joost-ten-Node, op vraag van het college van burgemeester en schepenen (B 01/04/2021–24/02/2022) en de Residentie Saint-Géry (**AFB. 45**) aan de Karperbrug in Brussel (B 30/06/2022–09/02/2023). Ze werden opgetrokken naar plannen van respectievelijk Claude Laurens uit 1956-57 en Paul-Amaury Michel uit 1955, in een stijl met gekleurde panelen die erg populair zou worden na Expo '58.

Twee naoorlogse woningen naar een ontwerp van André Jacqmain werden recent gevrijwaard. De eerste is de atelierwoning van beeldhouwer Olivier Strebelle, samen met het daarnaast gelegen atelier van architect Claude Strebelle aan de Dolezlaan in Ukkel (B 25/02/2021–10/02/2022). De woning van Olivier Strebelle (**AFB. 46**) kwam vanaf 1955 tot stand door een samenwerking tussen de beeldhouwer en Jacqmain. Het atelier van Claude Strebelle werd gebouwd naar zijn eigen plannen uit 1973 en refereert naar het naastgelegen gebouw van Jacqmain. Het tweede pand, waarvoor de vrijwaringsprocedure ingesteld werd, is de woning Rombaut-Deplus (**AFB. 47**) aan de Armand Huysmanslaan in Elsene dat gerealiseerd werd in een proto-postmodernistische stijl uit 1959 (B 29/09/2022–07/11/2024).

CONCLUSIE

De vrijwaring van naoorlogs erfgoed is relatief traag op gang gekomen. De eerste vrijwaringen kwamen tot stand in het kader van typologische campagnes of gebeurden *ad hoc*. De ontstaansperiode van de gebouwen vormde daarbij niet het belangrijkste aandachtspunt. Het is pas vrij recent dat het naoorlogs erfgoed echt aandacht krijgt, via verschillende *ad hoc* vrijwaringen, inschrijvingen op de bewaarlijst van voorbeelden van *corporate architecture* en de bescherming van een aantal met de architect zelf gelieerde gebouwen (eigen woningen, ateliers, bureaus). Deze aandacht voor naoorlogse architectuur is uiteraard geen toeval: ze hangt samen met de veroudering van dit erfgoed en met de nood om het aan te passen aan de huidige energienormen, zoals duidelijk wordt in projectvergaderingen en overlegcommissies (zie ook het artikel van Michèle Kreutz in dit nummer). Kwantiteit en bouwtechnische eigenschappen maken van het naoorlogse patrimonium een kwetsbaar maar representatief deel van ons Brussels erfgoed. De realisatie van de inventaris 1939-1999 is eveneens in deze context te plaatsen. Omwille van deze inventaris en de bredere kijk die hij teweegbrengt, is een nieuwe, brede erfgoedcampagne met betrekking tot ons naoorlogs erfgoed aangewezen.

Redactiecomité

Jean-Marc Basyn, Okke Bogaerts,
Paula Dumont, Valerie Orban en
Cecilia Paredes.

Coördinatie dossier

Jean-Marc Basyn
Stephanie Van de Voorde (VUB)
Marylise Parein (VUB, urban)

Coördinatie iconografie

Jean-Marc Basyn en Julie
Coppens

Auteurs/ redactionele medewerking

Jean-Marc Basyn, Iwein Baeyens,
Ana Castillo, Lieven De Groote,
Tania De Schepper, Margaux
Denys, Stijn Elsen, Waldo Galle,
Erik Hendrickx, Michèle Kreutz,
Harry Lelièvre, Catherine
Leclercq, Charlotte Nys, Marylise
Parein, Stephanie Van de
Voorde, Manja Vanhaelen, Tom
Verhofstadt, Ine Wouters

Eindredactie nederlands

Jean-Marc Basyn

Eindredactie frans

Jean-Marc Basyn en Valérie
Orban

Vertaling

Oneliner, Linguanet

Nalezing

Suzanne Gillijns, Wim Kenis,
Koenraad Raeymaekers, Coralie
Smets en de leden van het
redactiecomité

Vormgeving

Toast Confituur Studio

Ontwerper van de maquette

Polygraph

Druk

db Group.be

Verspreiding

Cindy De Brandt, Ilse Weemaels.
bpeb@urban.brussels

Bedankingen

Adam Paluch, Caroline
Berckmans, Anne Buisseret,
Alfred de Ville de Goyet,
Helen Hermans,
Marie-Françoise Plissart,
Marie-Elisabeth Volckrick,
B2Ai, Atelier Zone III, &bogdan,
MAKER architecten, Origin
Architecture & Engineering,
A2M, VAI, CIVA, ING, ARCHistory,
Documentatiecentrum urban,
Brugis urban, Innoviris

Coördinatie publicaties

Cecilia Paredes

Verantwoordelijke uitgever

Sarah Lagrillière,
adjunct directeur generaal,
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

Contact

Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
editions@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Mochten er ondanks onze
inspanningen om alle
reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die
niet gecontacteerd werden, dan
worden zij verzocht zich kenbaar
te maken bij Urban.brussels.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

032 - December 2019
De straat anders bekeken

033 - Lente 2020
Lucht, warmte, licht

034 - Lente 2021
Kleuren en texturen

035 - Lente 2021
Georges Houtstont en de ornamentenkoorts
van de Belle Époque

036 - Herfst 2022
Stadsgezichten

037 - Herfst 2024
Objecten en collecties

038 - Lente 2025
Focus 1939-99

Lijst met afkortingen

ARA – Algemeen Rijksarchief van België
ARB – Académie royale de Belgique
CIVA – Centre international pour la ville, l'architecture et le paysage
KBR – Koninklijke Bibliotheek van België
SAB – Stadsarchief Brussel
UCL – Université Catholique de Louvain
ULB – Université Libre de Bruxelles
VAI – Vlaams Architectuurinstituut
VUB – Vrije Universiteit Brussel

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2024/6860/012

Cette revue paraît également en Français sous le titre « Bruxelles Patrimoines ».

Alle artikels kunnen geraadpleegd
worden op www.erfgoed.brussels

urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van Erfgoed Brussel bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie.

Het nummer Focus 1939-99 wil het publiek bewust maken van het belang van ons recente erfgoed. Hoe kunnen we het behouden, de duurzame ontwikkeling ervan garanderen en de valorisatie ervan bevorderen? Dit zijn de belangrijkste vragen die aan bod komen in dit dossier, dat de nadruk legt op het erfgoedbeleid en het wetenschappelijk onderzoek dat dit "jonge" erfgoed de voorbije jaren in de kijker heeft gezet.

Sarah Lagrillière
Adjunct directeur generaal

u

20 €

ISBN 978-2-87584-219-0